

Утвърдил:

Галина Сакарова,
Директор на СУ „Трайко Симеонов“
Гр. Шумен

Механизъм

за противодействие на тормоза и насилието в институциите на предучилищното и училищното образование

ЗА УЧЕБНАТА 2020/2021 ГОДИНА

Въвеждането на училищен механизъм за противодействие на насилието и тормоза се налага от разбирането, че реален напредък за справяне с насилието може да бъде постигнат само в резултат на прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и следва от цялата училищна общност и се подкрепя от всички отговорни институции.

ЦЕЛИ :

1. Установяване на благоприятна позитивна среда за духовно, психическо и физическо развитие на учениците, атмосфера на доверие и толерантност и етика на взаимоотношенията в училище.
2. Разработване и прилагане на система за превенция, план за дейности с координирани и последователни усилия за предотвратяване на агресивното поведение и тормоза.
3. Разширяване осведомеността на ученици, учители и родители за същността и последствията от всички форми на тормоз, изграждане на нетърпимост към проявите на насилие и тормоз.
4. Синхронизиране на действията на педагогическия екип чрез създаване на система за интервенция с ясни правила и процедури за действие при прилагане на механизма в практиката.
5. Изграждане на капацитет у учениците свободно говорят по темата, да търсят помощ, да разпознават признаките на тормоз и активно да се включват в мероприятията за противодействието му.
6. Създаване на система за предоставяне на подкрепа за пострадалите и въвлечените в ситуацията на тормоз.
7. Привличане и сътрудничество с външни за общността институции – семейство, местна власт, специализирани служби, имащи отношение към учебно-възпитателния процес.
8. Проследяване на ефективността от дейностите по превенция и интервенция.

ПРИНЦИПИ:

1. Зачитане на личността на всеки член на училищната общност.
2. Взаимна подкрепа и мотивиране.
3. Споделено разбиране за насилието и тормоза и последиците от тях.

4. Системност и координираност на действията.

5. Партньорство.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ :

1. Сигурна и безопасна образователна среда;
2. Намаляване на процента ученици, които са били обект на насилие или тормоз в училище
3. Намаляване на броя на агресивни прояви на учениците
4. Повишаване процента на учениците, които разпознават и съобщават за прояви на насилие и тормоз

ИЗМЕРЕНИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА

Какво е насилие?

„Насилие“ над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

- „**Физическо насилие**“ е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето.
- „**Психическо насилие**“ са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

➤ „Сексуално насилие“ е използването на дете за сексуално задоволяване. Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световна здравна организация е „учасието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подгответо от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табута на обществото“. „Пренебрегване“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи. Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

Какво е тормоз?

Тормозът е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен. Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни. Професор д-р Дан Олвеус определя тормоза като „**повтарящи се във времето негативни действия от страна на един или повече ученици, когато някой умишлено причинява или опитва да причини травма или дискомфорт на друго дете чрез физически контакт, чрез думи или по друг начин.**“ Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо травматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса. Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира;
3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие. Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

- **Физически тормоз**, например, бълскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;
- **Психически тормоз**, например, подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на личните вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене; словесни изрази, които имат за цел да унижат и осърбят детето на база раса, пол, религия, формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.
- **Сексуален тормоз** - представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.
- **Кибернасилие и Кибертормоз** - насилие и тормоз, които се осъществяват в дигитална среда чрез дигитални устройства. Включват създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на дете с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др. Ако дете е въвлечено в рискова ситуация онлайн, това винаги има своите отражения в реалния му живот. Преживяванията за детето могат да бъдат дори по-унизиелни, тъй като кибертормозът не може да бъде прекратен веднага и е достъпен до много по-голям кръг хора.

Мотиви и причини за тормоза

Опитът и изследванията показват три частично свързани мотива за тормоз:

- децата, които упражняват тормоз имат силна нужда от надмошне и власт, те обичат да се налагат и контролират другите;
- децата, които упражняват тормоз изпитват задоволство от това, че причиняват болка и неприятности на другите деца. Отчасти това може да се дължи на семейната среда, която развива враждебното отношение у детето;
- децата, които упражняват тормоз често получават материално и психологическо удовлетворение от своето поведение. Например те могат да принудят жертвите си да им дадат пари или други ценни вещи или да ги накарат да откраднат нещо за тях.

Групови механизми, улесняващи тормоза

Тормозът често е групово явление, което може да повлияе и на други деца по различен начин. Понякога почти всички ученици от даден клас са замесени в ситуацията на тормоз. Това най-често се случва, когато под прицел е т. нар. „provокативна“ жертва. Това обяснява защо иначе положителното и приятелски настроени деца, които обикновено нямат никакви агресивни склонности, в дадени ситуации участват в тормоза. В общия случай, „движещата сила“ на тормоза се състои от групичка от 2-3 деца, често с отрицателно настроен лидер. Много рядко децата споменават, че са тормозени от едно единствено дете.

Групови механизми, които оказват влияние върху ситуацията на тормоз:

➤ Социално влияние

Някои деца могат да се повлияват и да участват в тормоза, ако водачът в ситуацията е популярна личност, или на когото те се възхищават. Тези, които могат да бъдат „заразени“ често са деца, които не са сигурни в себе си, които мислят, че така ще се утвърдят сред връстниците си;

➤ Намалено чувство за индивидуална отговорност

Проблемът се отнася до това, че човек се чувства по-малко виновен и по-малко отговорен, когато наблюдава нападението или друг вид агресия, заедно с други свидетели. Всъщност в дадена ситуация, колкото повече са зяпащите, които невъзмутимо наблюдават, толкова по-малки са шансовете някой да се намеси в опит да прекрати случващото се. По този начин иначе добри деца, но лесно влияещи се от другите, могат да участват от време на време в ситуации на тормоз, без особени угризения на съвестта.

➤ Постепени промени във възприятията на жертвата

Вследствие на постоянните атаки и безцеремонни коментари, жертвата постепенно започва да се възприема като бездостойностна личност, която заслужава тормоза, който понася. Т.е. тормозът влияе върху самооценката. Още по-лошо е, че наблюдателите започват да мислят по същия начин.

Всички тези групови механизми, сработват за да намалят чувството на вина у децата, които понякога се включват в тормоза без да участват активно в него и без да стават негови инициатори. Важно е да знаем, че в ситуация на тормоз няма „невинни“. Всеки приема една от следните шест роли, с всички последствия от това:

- **мъчител (агресор)** – инициатор и изпълнител, който кани другите да се присъединят, лидер, който измисля нови начини за издевателство;

- **помощник на мъчителя** – помага с цел да получи одобрението на мъчителя, присъединява се към тормоза, когато вече е започнал;
- **подкрепящ мъчителя** – винаги присъства, дори да не се намесва активно; присмира се на жертвата, окуражава мъчителя, приканва другите да се забавляват;
- **защитник на жертвата** – опитва се да каже на другите да спрат, вика за помощ, защитава или насиърчава жертвата;
- **страничен наблюдател** – стои на страна, преструва се, че не забелязва, не взема страна и не прави нищо;
- **жертвата** – обект на тормоза.

Разлики между тормоз и закачки или игра между децата и учениците.

По-голямата част от ситуацията на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои - от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- Ако децата се закачат, бутат или бълскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра.
- Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.
- Ако детето/ученикът не се чувстват добре от закачките и подигравките, тогава поведението може да е тормоз.
- Ако детето/ученикът, към когото са отправени подигравките, поиска от другото дете да спре и той или тя не спират да се подиграват, тогава става въпрос за тормоз.

- Ако детето/ученикът, който дразни, продължава да дразни или дразни отново и отново, това е тормоз.
- Ако дразненето е за нещо, което детето/ученикът не може да промени (височина, носене на очила, тегло, способност да чете, атлетически способности и пр.), тогава може да е тормоз.
- Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, това е тормоз.
- Ако едното дете е по-силно или по-популярно, по-голямо на възраст или по-властно, това може да е тормоз.

Ако се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма. Физическото насилие и тормоз са формите, които възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към тях. Психическото насилие и тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като не са така видими, а и децата, от своя страна, нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания. Проблемът се задълбочава, когато психическото насилие и тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други се подценяват от възрастните и се считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата. Ето защо е важно да се обърне внимание още при първите признания за съществуването на насилие и тормоз. Признания, по които може да се разпознаят насилието и тормозът:

Разпознаването на насилие и тормоз включва следните физически и поведенчески признания:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрочни отговори;
- беспокойство и крайности в поведението - от агресивност до пасивност;
- лоша представа за себе си - децата смятат, че са заслужили насилието;
- прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище;
- чести отсъствия от определени часове;
- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;

- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето;
- бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
- употреба на алкохол, медикаменти, занемаряване (постоянно обличане на едни същи дрехи или отказ да сресва косата си);
- психосоматични симптоми, като болки в стомаха, главоболие, гадене и др., оплаква се, че сънува кошмари и сънят му е нарушен.
- различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възраст).
- наблюдават се промени в навиците или в използването на интернет и социалните мрежи.

Тормозът между деца спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Според чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето, всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила..

ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ

Превенцията включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието.

МЕРКИ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА СИГУРНА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА

1. Създаване на Координационен съвет.

Координационният съвет отговаря за планиране, проследяване и координиране на мерките и дейностите за справяне с насилието и тормоза.

2. Оценка на ситуацията в училището.

Оценката се осъществява от Координационния съвет в началото на учебната година чрез анкетиране на учениците, като се вземат предвид изводите от годишните отчети на МО на класните ръководители и педагогически съветник/училищен психолог от предходната учебна година. Резултатите от оценката се обсъждат на тематичен ПС.

3. Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза.

Планът се изготвя от Координационния съвет, като се актуализира в началото на всяка учебна година. Включва описание на всички дейности на ниво училище и ниво клас. В плана са посочени срокове и отговорности по изпълнение на дейностите.

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ

Основните дейности за превенция на насилието и тормоза на ниво училище и на ниво клас се описват в Плана на Координационния съвет, като към него се прилага график със срокове на изпълнение и отговорни лица.

ИНТЕРВЕНЦИЯ ПРИ УСТАНОВЕН УЧИЛИЩЕН ТОРМОЗ

Ниво на тормоз	Отговор на училището	Отговорни лица	Регистриране
<p>Първо ниво – нарушение на правилата</p> <p><u>Физическо насилие</u>: леко удряне, бутане, щипане, драскане, дърпане на коса, хапане, подриване, замърсяване или разрушаване на нечия собственост.</p> <p><u>Психическо насилие</u>: омаловажаване, клюкарене, обиждане, осмиване, засрамване, подтикване, ругаене, клеветене, унижение, заплахи, обиди, нецензурни/неприлични коментари, измисляне на прокори, подмятане на коментари, подиграване, изключване от групови или съвместни дейности, фаворитизация/предпочитания, базирани на различие, разпространяване на слухове.</p> <p><u>Сексуално насилие</u>: показване на неприлични жестове и действия, вербален тормоз съсексуално съдържание, разпространение на истории и изображения съсексуален подтекст, съблазняване.</p> <p><u>Кибертормоз</u>: обидни колажи, снимки, видеа, коментари обаждания и изпращане на обидни съобщения (SMS, MMS, съобщения в социалните мрежи, др.), използване на език на омраза, кражба на профили.</p>	<p>Прекратяване на ситуацията - изтъкване на нарушеното правило пред всички участници - информиране за случилото се от всички свидетели - уведомяване на родител - предприемане на мерки и действия: педагогическа работа с ученика/класа - проследяване на резултата от мерките</p>	<p>Учител, дежурен учител и класен ръководител в съдействие с родител.</p> <p>При необходимост - педагогически съветник/ психолог</p>	<p>Не се регистрират в Дневника със случаи на тормоз.</p> <p>Работата с родителя се регистрира в дневника на паралелката като дейности за обща подкрепа.</p>

<p>Второ ниво - повтаряне на едни и същи нарушения на правилата или насилие с по-сериозни последици - тормоз. Физически тормоз: шамаросване, удряне, стъпкване или късане на дрехи, ритане, обграждане, плюене, отнемане и разрушаване на нечия собственост, дърпане на нечий стол изпод него, дърпане за уши или коса.</p> <p><u>Психически тормоз</u>: изнудване, заплашване, несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация, подигравки, отправени пред целия клас или група, публично унижение, обиди, интригантстване, разпространяване на слухове, публично отхвърляне и игнориране, неприемане, манипулиране и използване.</p> <p><u>Сексуален тормоз</u>: сексуално докосване, показване на порнографски материали, показване на интимни части на тялото и сваляне на дрехи, подтикване или принуждаване към сексуални действия, заснемане в сексуални пози. Кибертормоз : непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видео, злоупотреба с блогове, форуми, социални мрежи, заснемане и разпространение без разрешение на унизителни снимки/видео, кражба на профил и използване на език на омраза.</p>	<p>Прекратяване на ситуацията - интервенция към всички участници - информиране за случилото се от всички свидетели - уведомяване на родител. Съставяне на протокол по случая при педагогически съветник/психолог. Класният ръководител информира Координационния съвет, който извършва анализ на ситуацията. По преценка се уведомява ОЗД и/или полиция.</p> <p>Координационният съвет може да се самосезира. Според тежестта на случая:</p> <ul style="list-style-type: none"> - събрание на Координационен екип; - протокол, описващ разгледания случай, докладни от участниците; - среща с родителите; - възстановяване на щетата; <p>включване на учениците в допълнителни програми. Проследяване изпълнението на предприетите мерки и действия.</p>	<p>Класен ръководител/учител заедно с педагогически съветник/психолог, член на Координационен съвет. Задължително участие на родител, като се уведомява директорът.</p> <p>Ако родителят откаже да съдейства или присъствието му не е в интерес на детето, директорът уведомява ОЗД.</p>	<p>Ситуацията се регистрира в Дневника със случаи на тормоз.</p> <p>Протокол по случая със становище на класен ръководител/учител, педагогически съветник/психолог и родител.</p> <p>Протокол от заседание на Координационен съвет.</p> <p>Планове за подкрепа за личностно развитие на засегнатите.</p> <p>Заседание на ПС. Заповед за налагане на санкция.</p>
<p>Трето ниво - системна злоупотреба, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето за който и да е от участниците в ситуацията.</p> <p><u>Физически тормоз</u>: сбиване, задушаване, събаряне, причиняване на изгаряния и други наранявания, намушкане с остьр предмет, провесване от прозорец или високо място, ограничаване на движението, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури и заплашване с оръжие. Психически тормоз : сплашване, изнудване със сериозни заплахи,</p>	<p>Прекратяване на ситуацията - интервенция към всички участници - информиране за случилото се от всички свидетели.</p> <p>Незабавно се уведомява директорът.</p> <p>Директорът уведомява СУ и/или полицията.</p>	<p>Съгласно чл.7, ал.1 от ЗЗД всеки член на институцията, който е станал свидетел на ситуация на насилие и тормоз, е длъжен незабавно да уведоми СУ и/или полицията.</p> <p>Действията на ниво училище се предприемат от директора и Координационния съвет със задължителното участие на родител и компетентни власти,</p>	<p>Ситуацията се регистрира в Дневника със случаи на тормоз, като се предприема интензивна работа, включваща всички участници.</p> <p>Протокол по случая със становище на</p>

<p>насилиствено отнемане на пари и вещи, клетви, които накърняват сериозно достойнството, публично унижение ограничаване на движението, склоняване за употреба на психоактивни вещества, включване в антисоциални групи и организации, групово измъчване на индивид или група и организиране на банди, последиците от които нараняват други.</p> <p><u>Сексуален тормоз</u>: съблазняване от друго дете или възрастен, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия, блудство, изнасилване, кръвосмешение.</p> <p><u>Кибертормоз</u>: повторно действие на непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видеозаписи, злоупотреба с блогове, форуми, социални мрежи, заснемане без разрешение, заснемане на сцени на насилие, разпространение на записи и снимки на детска порнография.</p>	<p>Директорът уведомява родител.</p> <p>Координационният съвет се самосезира.</p> <ul style="list-style-type: none"> - заседание на Координационен екип; - протокол, описващ разгледания случай, докладни от участниците; - среща с родителите; възстановяване на щетата; - установяване на връзка с външни служби и услуги и синхронизиране на дейностите с тях. - Проследяване изпълнението на предприетите мерки и действия. 	<p>организации и услуги (МКБППМН, центрове за социална работа, ОСУ, полиция, здравни центрове и др.)</p>	<p>класен ръководител/учител, педагогически съветник/психолог и родител.</p> <p>Протокол от заседание на Координационен съвет</p>
---	--	--	---

АЛГОРИТЪМ НА ДЕЙСТВИЯТА ПРИ ИНТЕРВЕНЦИЯ В СЛУЧАЙ НА ТОРМОЗ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ.

Първа стъпка: Прекратяване на ситуация на тормоз

Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел.

• В случай на физически тормоз децата трябва незабавно да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно. По преценка на ситуацията може да се използва разумна физическа сила под формата на избутване, издърпване, задържане на място.

• Не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се направи на по-късен етап. Важно е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на насилиника и други деца, защото това може да урони неговото достойнство.

• Спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказание на „насилиника“. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето - обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето-извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, такова, което го унижава, а от състрадание, за да може то да развие това чувство към другите. Счита се, че липсата на състрадателност е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз.

Втора стъпка: Реакция спрямо детето, което е упражнило тормоз

• Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата. Това е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания.

- Когато се прилага подход на възстановяване на щетата, е необходимо задължително да се уведоми класният ръководител. **Той се** прилага от класния ръководител. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа, а не за да бъде наказан ученика.
- Ключов момент във възстановяването на щетата е, че класният ръководител разговаря с ученика, а ученикът сам избира и решава как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово решение трябва да се съгласи и ученикът, който е бил потърпевш от тормоза. Като първа стъпка класният ръководител изслушва ученика. Не е желателно ученикът да се изслушва съвместно с потърпевшия ученик. След изясняване на ситуацията и постигане на договорка, класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и да дава обратна връзка.
- При преценка ученикът може да бъде насочен към консултации с педагогически съветник/училищен психолог.

Трета стъпка: Реакции спрямо ученик, обект на тормоз

Работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение.

- Важно е класният ръководител да поговори с детето по възможност още същия ден, за да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо, отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;
- Погрешно е открито и публично пред другите ученици да се оказва подкрепа на потърпевшия ученик, защото това допълнително ще урони достойнството му пред неговите съученици;
- При този първи разговор е важно да се предложи на ученика подкрепа, като се остави сам да определи какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;
- Подчертава се поверителността на разговора като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се; Никога не трябва да се предлага среща между ученик - жертва на насилие и неговия мъчител, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последствия;
- Класният ръководител наблюдава ученика в следващите дни, за да се увери как се чувства и при необходимост отново разговаря с него.

Четвърта стъпка: Реакции спрямо наблюдателите

- Не се отстраняват наблюдалите, когато се прекратява ситуация на тормоз, като всички, които са присъствали, следва да видят какво се прави съгласно правилата на училището;
 - Класният ръководител/учителят изтъква тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;

- Насърчават се отговор на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая;
- Класният ръководител насърчава учениците за грижа спрямо тормозеното дете;
- В случай на тежък инцидент се предприема кризисна интервенция в групов формат. Тя се провежда от педагогически съветник/психолог в затворено пространство, в което не се допускат нови лица, за да се даде възможност да се вентилират емоциите и да се свали напрежението.

Включване на родителите

- Във всички случаи е необходимо родителите да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от училището действия и мерки за разрешаване на ситуацията.
- В разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другия ученик, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на противоположната страна.
- Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките и обидите към другия ученик от тяхна страна само ще задълбочат конфликта. От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат.

АЛГОРИТЪМ НА ДЕЙСТВИЯТА ПРИ ИНТЕРВЕНЦИЯ В СЛУЧАЙ НА НАСИЛИЕ НА УЧЕНИК СРЕЩУ СЛУЖИТЕЛ

- Действието се прекратява незабавно от възрастен. Оказва се помощ в случай на пострадал;
- Ученикът се отделя до успокояването му.Осъществява се психологическо консултиране;
- Уведомяват се родителите на ученика;
- Педагогически съветник/ психолог прави оценка на проблема и поведението за целите на вземане на решение за последствията от ПС;
- Прави се план за работа с ученика.

АЛГОРИТЪМ НА ДЕЙСТВИЯТА ПРИ ИНТЕРВЕНЦИЯ В СЛУЧАЙ НА НАСИЛИЕ НА ВЪЗРАСТЕН СРЕЩУ УЧЕНИК

- Незабавно се подава сигнал към СУ и/или полицията;
- С ученика разговаря психолог или педагогически съветник, който прави оценка и изготвя становище.

УЧИЛИЩНА СИСТЕМА ЗА РЕГИСТРИРАНЕ НА СЛУЧАИ НА ТОРМОЗ И ЗА НАСОЧВАНЕ КЪМ ДРУГИ СЛУЖБИ

Регистриране на ситуации на тормоз

1. Ситуациите на тормоз от първо ниво, които учителят/класният ръководител разрешава сам по метода на възстановяване на щетата, се отбелязват в дневника на паралелката. Работата с родителя се регистрира в дневника на паралелката като дейности за обща подкрепа.

2. Ситуациите на тормоз от първо ниво, за които е потърсено съдействие от педагогически съветник/училищен психолог, се регистрират в Регистрационната книга на педагогически съветник/училищен психолог . Учителят, станал свидетел, описва случая в доклад до педагогически съветник/училищен психолог с цел да се проследи развитието на случая във времето и да се планира подходяща интервенция.

3. Създава се Дневник със случаи на тормоз за регистриране на случаи от второ и трето ниво. Всяка ситуация на тормоз от второ и трето ниво се описва от учителя, станал свидетел , с доклад по случая, и се регистрира в Дневник със случаи на тормоз от педагогически съветник/училищен психолог. Докладът се подава към Координационния съвет за оценка и анализ на риска от продължаване на насилието, проследяване на развитието на случая във времето , за планиране на подходяща интервенция и вземане на решение за последващи мерки.

4. Дневникът съдържа следните реквизити:

„дата“, „клас“, „участници“, „вид насилие и ниво“, „какво е предприето“, „подпис на служителя“.

5. Дневникът се съхранява на достъпно място в кабинета на педагогически съветник/училищен психолог.

Насочване към други служби

В случаите, при които поведението на ученика се отличава с изразени агресивни прояви, снижен контрол върху гнева, склонност да разрешава конфликтни ситуации с насилие, Координационният съвет предлага на Директора да бъде потърсено съдействие от страна на отдел.,„Закрила на детето“, на чиято територия е училището, местните комисии за БППМН, полицията и всички останали участници в мултидисциплинарния екип по силата на координационния механизъм.